

9. Τα γράμματα κατά την Αρχαϊκή εποχή



A. Ποίηση

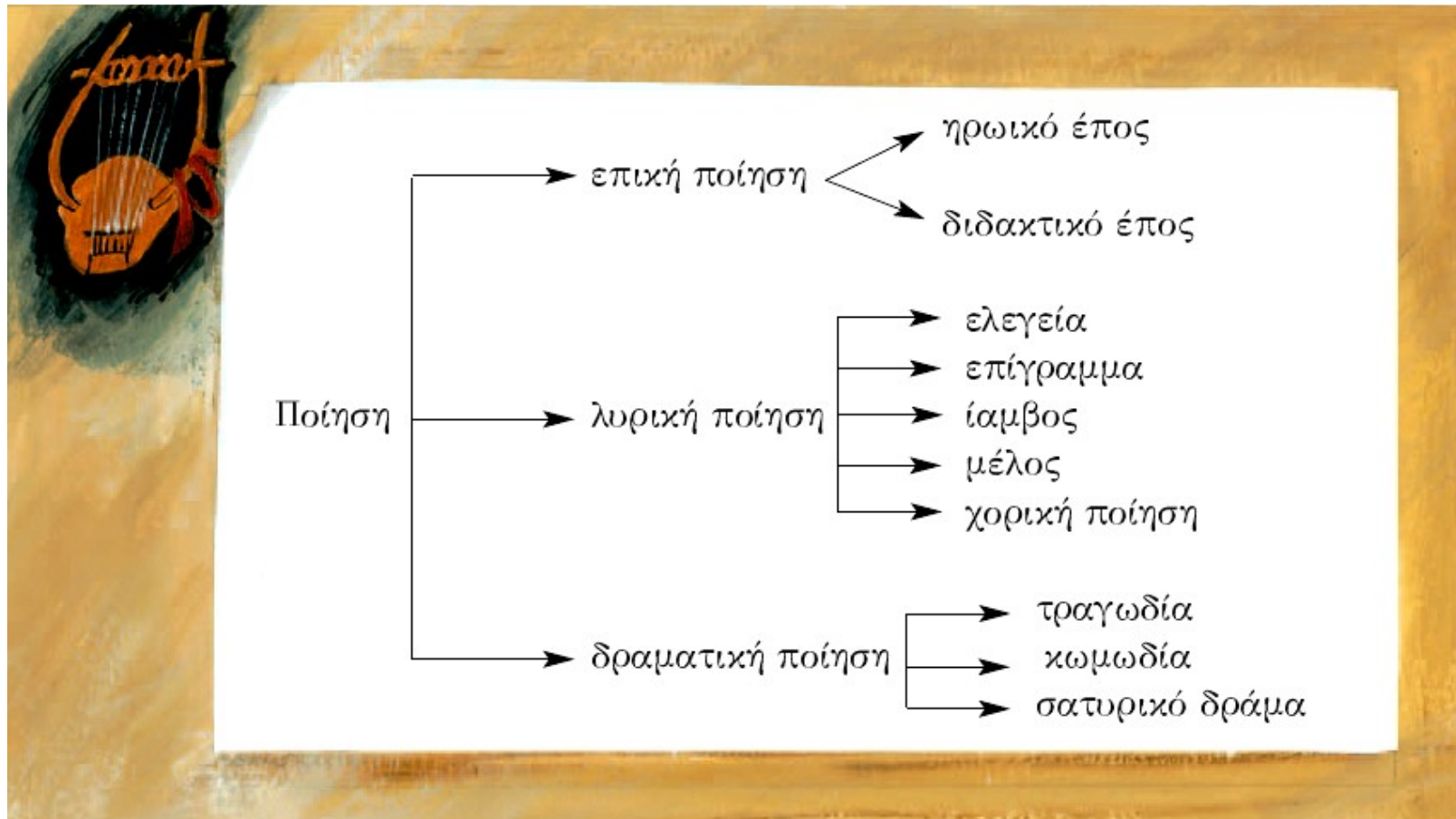
B. Φιλοσοφία & επιστήμες

Μπακάλης Κώστας

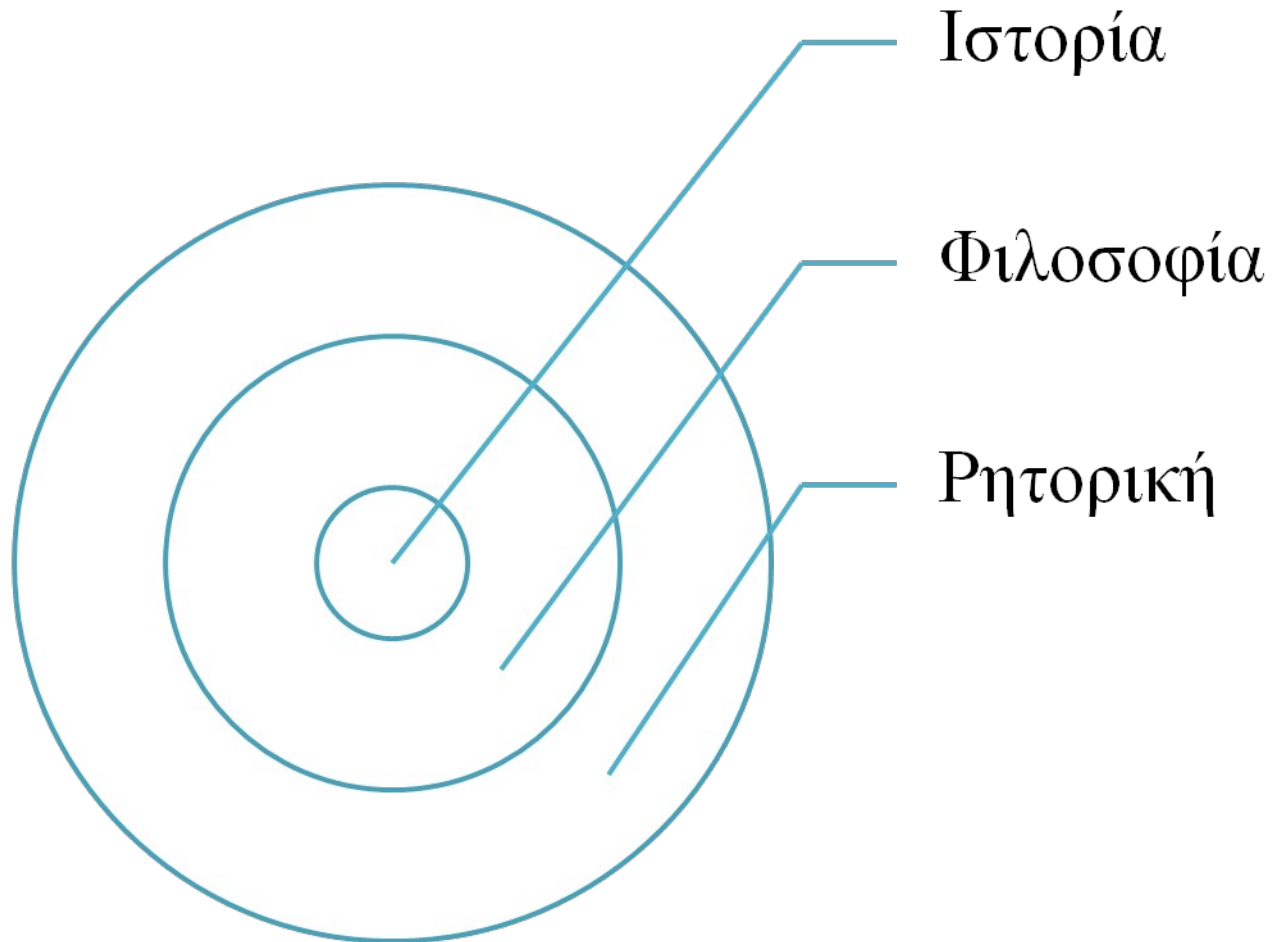
history-logotexnia.blogspot.com

A. ΠΟΙΗΣΗ

- **Ποιητικά έργα** (ποίηση: δημιούργημα, όπου κυριαρχεί η φαντασία και το συναίσθημα και γι' αυτό προηγείται του πεζού λόγου). Εξελικτικά καλλιεργήθηκαν τρία είδη ποίησης, που το καθένα χαρακτηρίζει την εποχή του και υποδιαιρείται σε άλλα επιμέρους:



■ Πεζά έργα (πεζός λόγος: μεταγενέστερο δημιούργημα, όπου κυριαρχεί η κρίση). Και στον **ΠΕΖΟΪ ΛΟΓΟ** καλλιεργήθηκαν τρία γενικά είδη:



ΠΡΩΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ: ΑΡΧΑΪΚΗ

(από τον 8ο αι. π.Χ. έως τους Περσικούς πολέμους, 500 π.Χ.)*

Στην περίοδο αυτή ακμάζουν δύο είδη ποιητικού λόγου, η επική και η λυρική ποίηση, τα οποία καλλιεργούνται αρχικά στις ελληνικές αποικίες της Μικράς Ασίας και αργότερα στη μητροπολιτική Ελλάδα. Επίσης, εμφανίζεται, στη Μικρά Ασία και τη Μεγάλη Ελλάδα, η πεζογραφία: ιστοριογραφία και φιλοσοφία.



Επική - διδακτική ποίηση



Ησίοδος:

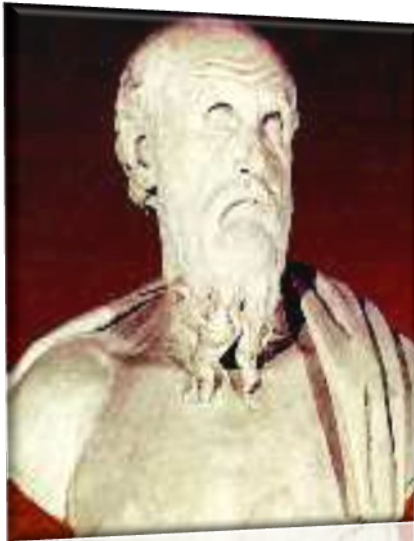
- Θεογονία: δημιουργία του κόσμου και επικράτηση των Θεών του Ολύμπου.
- Έργα και Ημέραι: συμβουλές για τη ζωή και την ηθική των ανθρώπων.

Ἔργον δ' οὐδὲν ὄνειδος, ἀεργίη δέ τ' ὄνειδος.

Ἔργα καὶ Ἡμέραι, στ. 311.

Η δουλειά ντροπή δεν έχει, ντροπή έχει η τεμπελιά.

Ο στίχος ήταν από τα πιο γνωστά γνωμικά στην Αρχαιότητα. Ο Ησίοδος προσπερνάει με αδιαφορία τις αρετές της αριστοκρατικής τάξης και προβάλλει ως αρετή την εργασία, που ως τότε είχε αξία μόνο για τους δούλους.



Ένας σπάνιος θησαυρός

Να καλείς σε τραπέζι αυτόν που σ' αγαπά
και ν' αφήνεις στην άκρη τον εχθρό σου.
Κι εκείνον που κάθεται πιο κοντά σου να καλείς.
Γιατί, αν τύχει καμιά ανάγκη στον τόπο,
οι γείτονες γυμνοί θα τρέξουνε, ενώ οι συγγενείς
θα μείνουν πρώτα να ντυθούνε. Ο κακός ο γείτονας
είναι μεγάλη συμφορά, ενώ ο καλός είναι μεγάλος θησαυρός.
Έχει μεγάλη τύχη αυτός που έχει γείτονα καλό.

Ησίοδος, Έργα και Ημέρες, στ.342-351 (ελεύθερη απόδοση)

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΣΠΙΔΑ ΤΟΥ ΑΧΙΛΛΕΑ

(ΙΛΙΑΔΑ, Σ, 478-490)

Σε μετάφραση Αλέξανδρου Πάλλη

Από το βιβλίο του Θανάση Μητσόπουλου «Ανθολογία της Αρχαίας Ελληνικής Λογοτεχνίας» (1966), σελ. 37

.....Και πρώτα αρχίνησε μεγάλη ασπίδα στέρα,
πλουμιά ως την άκρη, και λαμπρό της έβαλε στεφάνι
τρίκλωνο γύρω αστραφτερό με το λουρί ασημένιο.
Ταύρου πετσί είχε ο δίσκος της πεντάδιπλο, και μέσα
του σκάλιζε άθια ένα σωρό με τη σοφή του τέχνη.
Έφτιασε μέσα εκεί τη Γης, μέσα γιαλό και Ουράνια,
Ήλιο εκεί μέσα ακούραστο, γιομόφωτο Φεγγάρι,
Κι όλα τα ζούδια τ' ουρανού πούχει στεφάνι γύρω,
Βροχάστερα και Κυνηγό λαμπρόφεγγο και Πούλια,
κι' Αρκούδα που πολλοί θνητοί κι' Αμάξι τηνε κράζουν
που πάντα αφτού κλωθογυρνάει τον Κυνηγό θωρώντας
και μόνη αφτή μέσ' του Ωκιανού δε λούζεται το κύμα.

Λυρική ποίηση

- ❑ Τα ποιήματα τα τραγουδούσαν με τη συνοδεία μουσικής.
- ❑ Ασχολούνταν με τον εσωτερικό κόσμο των ανθρώπων και είχαν ως **θέματα:**



Εξύμνηση θεών

Εξύμνηση αθλητών

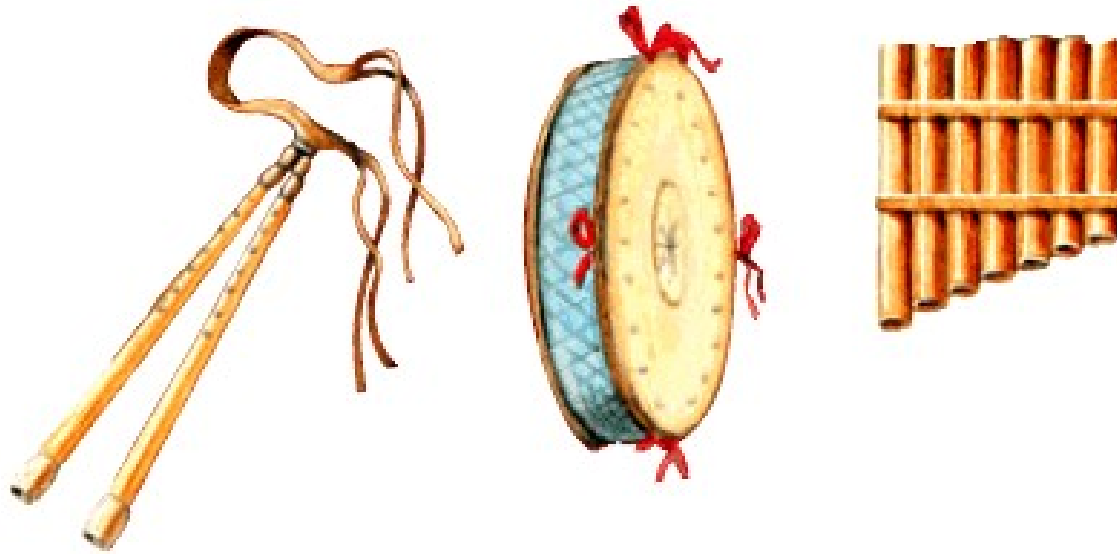
Στρατιωτικά κατορθώματα

Τον έρωτα και τη χαρά της ζωής

Τον έπαινο των πολιτικών αρετών

Τη σάτιρα ανθρώπινων αδυναμιών

■ Τα ποιήματα αυτά άδονταν από τους δημιουργούς τους ή από ομάδες τραγουδιστών (χορική ποίηση) με τη συνοδεία μουσικής, λύρας ή φλογέρα (αυλού).

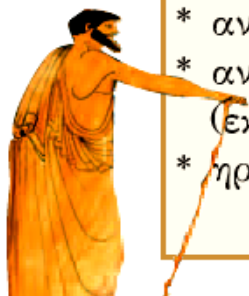


Έπος

- * μεγάλη έκταση
- * ίδια μορφή (γλώσσα και στιχουργία) και περιεχόμενο (αφήγηση άθλων)
- * αντικειμενική, περιγραφική ποίηση
- * αναφέρεται στο παρελθόν (εκεί – τότε – μακριά)
- * ηρωικό ιδεώδες

Λυρική ποίηση

- * μικρή έκταση
- * ποικιλία στη μορφή (γλώσσα – μέτρο) και στο περιεχόμενο (πλούσια θεματική)
- * υποκειμενική (προσωπική) ποίηση
- * αναφέρεται στο παρόν (εδώ – τώρα – πλησίον)
- * διαφωνία, πολλές φορές, με τα ιδεώδη του έπους





ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΑΠΟ ΠΟΙΗΜΑ
ΤΟΥ ΑΛΚΑΙΟΥ
«ΤΑ ΔΕΙΝΑ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ»

Μα βέβαια και για μας μικρό δε βγήκε
κακό: γιατί μια τρέλ' από τα ουράνια
στέλνοντας κάτω ο Δίας, σ' έναν αγώνα
που μαύρον θρήνον έσυρε, πολλούς
ξεσήκωσε λεβέντες διαλεγμένους
για πόλεμο, έναν κι έναν, που μεγάλη
η δόξα τους πολύ μακριά έχει φτάσει.
Γιατί ψυχές αντρίκιες αυτοί, κάστρο
της πολιτείας, ορθώθηκαν αγνάτι
καθώς Εκείνος το' θελε: και τότε
πολλούς η μοίρα βρήκε του θανάτου,
και οι άλλοι, όσοι σωθήκαμε, γεμάτοι
πληγές είχαμε μείνει αιματωμένες.

μετάφραση Παναγή Λεκατσά
από το βιβλίο του Θανάση Μητσόπουλου «Ανθολογία
της Αρχαίας Ελληνικής Λογοτεχνίας» (1966), σελ. 103

(Σημ. Ο τίλος του ποιήματος, όπως και αυτοί των
επόμενων, οφείλονται στους μεταφραστές).

Σημαντικοί λυρικοί ποιητές

- Αρχίλοχος
- Σιμωνίδης
- Μίμνερμος
- Αλκαίος
- Σαπφώ
- Αλκμάν
- Πίνδαρος



ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΑΠΟ
ΠΟΙΗΜΑ ΤΗΣ ΣΑΠΦΟΥΣ
«ΒΑΣΙΛΕΨΕ ΤΟ ΦΕΓΓΑΡΙ»

Το φεγγαράκι εμίσεψε
μεσάνυχτα σημαίνει,
Οι ώρες φεύγουν και περνούν
κι εγώ κοιμάμαι μόνη...

Μετάφραση Αργύρη Εφταλιώτη
Από το βιβλίο του Θανάση Μητσόπου-
λου «Ανθολογία της Αρχαίας Ελληνικής
Λογοτεχνίας» (1966), σελ. 108



◀ *Η Σαπφώ σε παράσταση από ερυθρόμορφη υδρία του 5ου αιώνα π.Χ. Αθήνα, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο.*

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΑΠΟ ΠΟΙΗΜΑ
ΤΗΣ ΣΑΠΦΟΥΣ «ΧΑΡΙΤΩΜΕ-
ΝΟ ΔΑΣΟΣ»

.....Χαριτωμένο δάσος
όλο μηλιές: μέσα οι βωμοί καπνίζουν
απ' το λιβάνι.

Νερά κατάκρυα ανάμεσα στα κλώνια
κελαιδούν: απ' τα ρόδα γύρω ο τόπος
ολόσκιωτος: βαθύ τον ύπνο χύνουν
τα φύλλα ως σειούνται.

Στο λιβάδι, όπου βόσκουν τα πουλάρια,
οι ανοιξιάτικοι ανθοί θρασομανούνε:
γλυκό σα μέλι το άνηθο ευωδιάζει
(και το τριφύλλι).
Έλα Αφροδίτη, εδώ στεφανωμένη
να σμιζεις με νερό και στο τραπέζι
το νέχταρ να κεράσεις σε ποτήρια
μαλαματένια.

Μετάφραση Ιωάννη Κακριδή
Από το βιβλίο του Θανάση Μητσόπου-
λου «Ανθολογία της Αρχαίας Ελληνικής
Λογοτεχνίας» (1966), σελ. 107



▲ Ο λυρικός ποιητής Πίνδαρος μιλάει με ένα μικρό μαθητή του

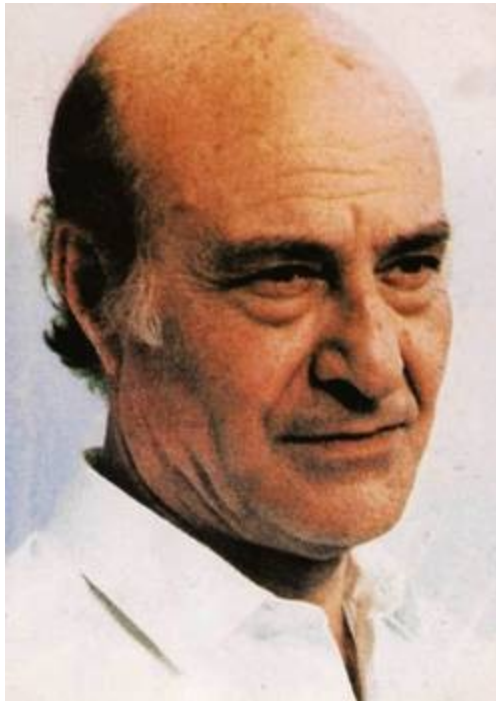
► Η Σαπφώ και ο Αλκαίος σε παράσταση από ερυθρόμορφο αγγείο, 480 π.Χ. Μόναχο (Γερμανία), Κρατική Αρχαιολογική Συλλογή





Ποίηση: Σαπφώ

ἄστερες ,ἐν ἀμφὶ κάλαν σελάνναν ἄψ
ἀπυκρύπτοισι φάεννον εἶδος ὄπποτα
πλήθοισα μάλιστα λάμπηι γᾶν
~ἀργυρία.



Απόδοση : Οδυσσέας Ελύτης

ὅσ' ἄστρα γύρω βρίσκονται
στήν ἔκπαγλη σελήνη
τὸ φωτεινὸ τους πρόσωπο
κρύβουν κάθε φορά πού ἐκείνη
ὀλόγιομη
καταλάμπει τή γῆ
τή σκοτεινὴ ἀνεβαίνοντας ~
ἀσημοκαπνισμένη.

Μουσική: Νίκος Ξυδάκης

Ερμηνεία: Ελευθερία Αρβανιτάκη ~

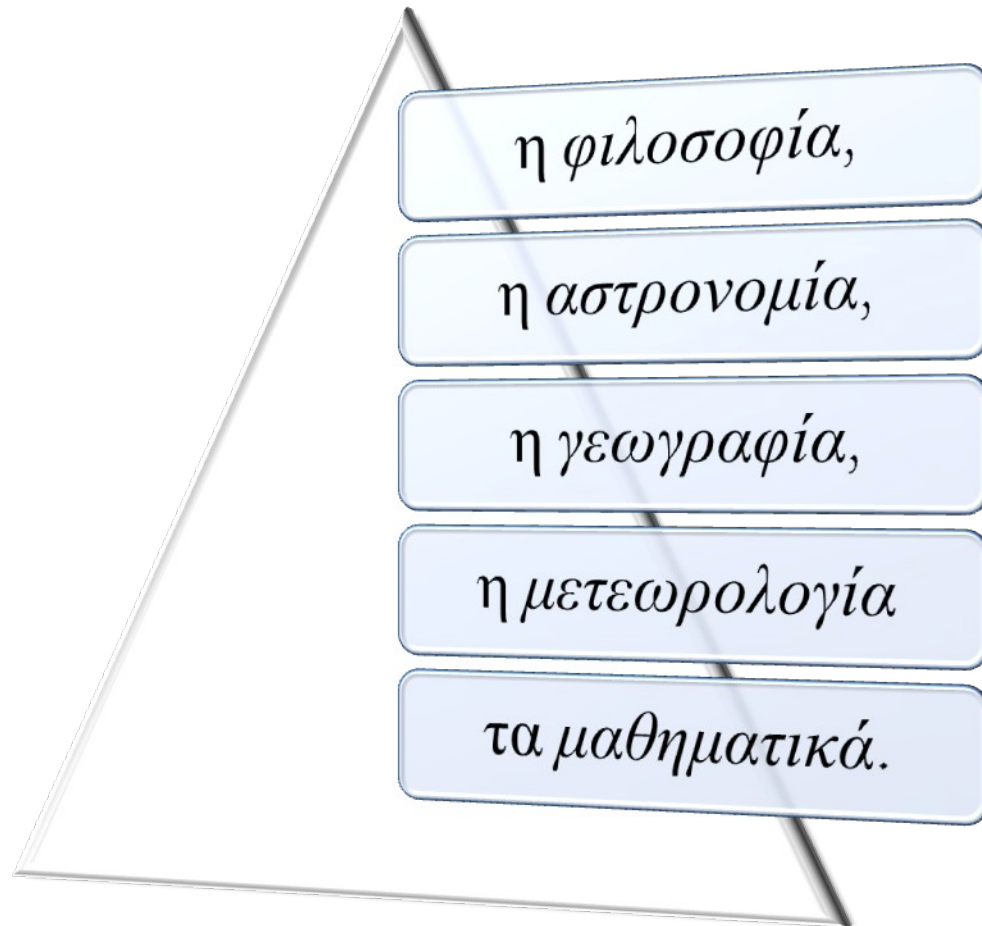
Νίκος Ξυδάκης

by *Αντικλείδι* ,

<http://antikleidi.com>

**B. ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ
ΚΙ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ**

- Προσπάθεια να κατανοήσουν με τη λογική τη δημιουργία του κόσμου, το νόημα της ζωής και τα αίτια των φυσικών φαινομένων.
Αναπτύσσονται:



Σημαντικοί Εκπρόσωποι

Αναξίμανδρος:
σχεδίασε τον
πρώτο χάρτη του
ουρανού και της

Αναξιμένης

Ηράκλειτος

Πυθαγόρας

Θαλής:
προέβλεψε την
έκλειψη του ήλιου

Παρμενίδης
από την Ελέα

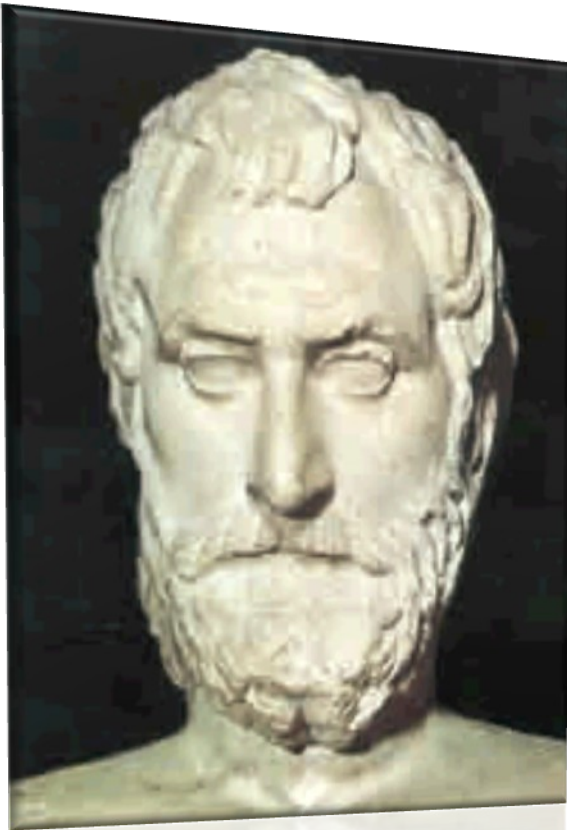
Αναξαγόρας: έζησε
στην Αθήνα

Ηράκλειτος από
την Έφεσο

Εμπεδοκλής
από τη Σικελία



Θαλής,
Αναξίμανδρος,
Αναξίμανδρος από
τη Μίλητο

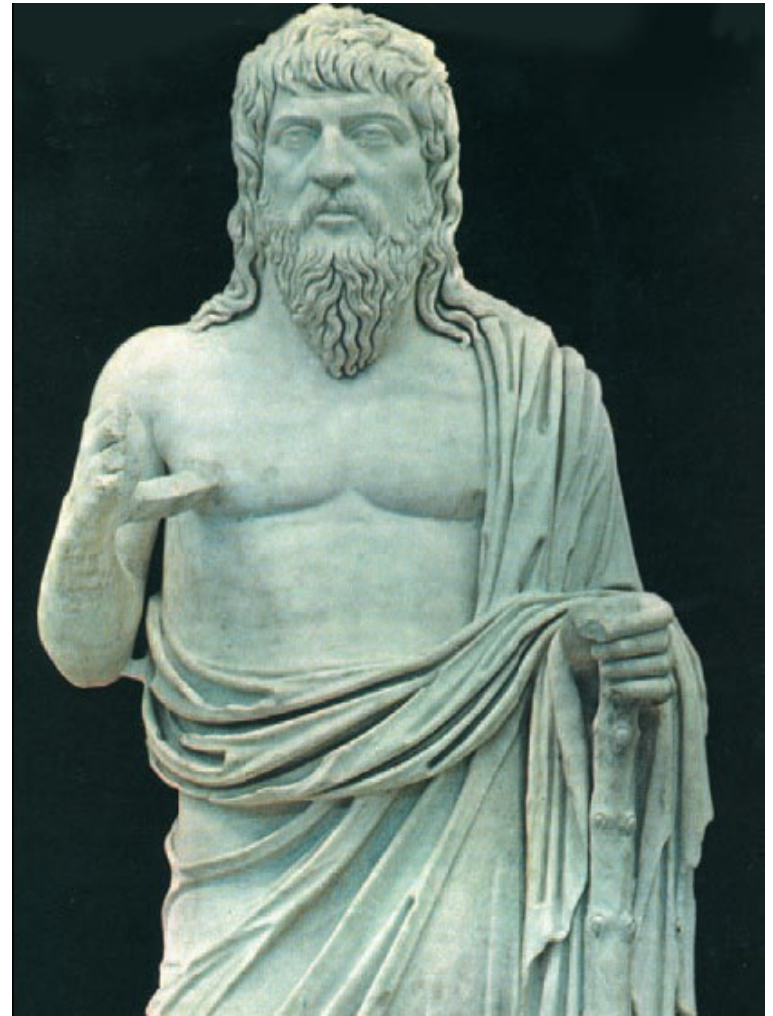


Ο Θαλής ταξίδεψε στην Αίγυπτο και στην Εγγύς Ανατολή και γνώρισε τη σοφία των άλλων λαών. Ασχολήθηκε με την αστρονομία. Αυτό όμως που τον απασχολούσε περισσότερο ήταν να βρει το βασικό στοιχείο από το οποίο φτιάχτηκε ο κόσμος. Σύμφωνα με το Θαλή, η ζωή ξεκίνησε από το νερό, επειδή το νερό είναι πάρα πολύ στον κόσμο. Ο Θαλής, παρατηρώντας τη βροχή και τους ανέμους, έλυσε και πρακτικά προβλήματα της ναυσιπλοΐας. Με το Θαλή και τους άλλους φιλοσόφους της Ιωνίας γεννήθηκε η επιστήμη.

▲ *Μαρμάρινη προτομή του Θαλή του Μιλήσιου. Ρωμαϊκό αντίγραφο από έργο του 4ου αιώνα π.Χ.*

Βατικανό, Μουσεία Βατικανού.

Ο Ηράκλειτος γεννήθηκε στην Έφεσο. Πίστευε ότι ο κόσμος έχει τους δικούς του νόμους και τη δική του τάξη, τα οποία ονόμαζε Λόγο. Ο Λόγος υπάρχει μέσα σε κάθε ον (άνθρωπο, ζώο, φυτό), σε κάθε φαινόμενο. Επίσης πίστευε ότι τα πράγματα αλλάζουν συνέχεια. Γι' αυτό τα παρομοίαζε με το ποτάμι που συνεχώς κυλάει και ποτέ δε μένει το ίδιο («τα πάντα ρει» = όλα αλλάζουν).



▲ *Μαρμάρινο άγαλμα του Ηράκλειτου. Ρωμαϊκό αντίγραφο από έργο του 4ου αιώνα π.Χ.*
Ηράκλειο (Κρήτη), Αρχαιολογικό Μουσείο.



Ο Πυθαγόρας γεννήθηκε στη Σάμο. Ασχολήθηκε με τη γεωμετρία και τους αριθμούς. Πίστευε ότι ο κόσμος δεν είναι μυθικός, αλλά μπορεί να εξηγηθεί με τα μαθηματικά και τη γεωμετρία. Οι επιστήμες αυτές στηρίζονται ακόμη και σήμερα στις μελέτες του Πυθαγόρα.

▲ *Χάλκινη προτομή του Πυθαγόρα. Ρωμαϊκό αντίγραφο αγάλματος του 5ου αι. π.Χ. Νάπολη (Ιταλία), Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο.*

- ▶ Να ερμηνεύσετε με συντομία τα παρακάτω αποσπάσματα, εντάσσοντάς τα στις αναζητήσεις της εποχής που γεννήθηκαν

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΗΡΑΚΛΕΙΤΟ

Απόσπ. 22

Πόλεμος πάντων μὲν πατήρ ἐστί, πάντων δὲ βασιλεύς, καὶ τοὺς μὲν θεοὺς ἔδειξε τοὺς δὲ ἄνθρώπους, τοὺς μὲν δούλους ἐποίησε τοὺς δὲ ἐλευθέρους.

(Ο πόλεμος είναι πατέρας όλων, όλων βασιλιάς.

Άλλους ανέδειξε σε θεούς και άλλους σε ανθρώπους, άλλους έκανε δούλους και άλλους ελεύθερους.)

Απόσπ. 40

Δεν μπορούμε να μπορούμε δυο φορές στο ίδιο ποτάμι κατά τον Ηράκλειτο, ούτε ν' αγγίζουμε δυο φορές μια ουσία θνητή, γιατί σκορπίζεται και πάλι μαζεύεται με την οξύτητα και την ταχύτητα της μεταβολής, (και μάλιστα όχι πάλι, ούτε αργότερα, αλλά ταυτόχρονα εμφανίζεται και χάνεται) και πλησιάζει και απομακρύνεται.

J. Brun (επιμ.), Ηράκλειτος, μτφρ. Σ. Διαμαντή.
Μετάφραση αυθεντικών αποσπασμάτων από Π.

Γκέκα, εκδ. Πλέθρον, Αθήνα 1994

Ερωτήσεις-Δραστηριότητες

1. Ποιο είναι το περιεχόμενο της διδακτικής ποίησης;
2. Να συγκριθεί το απόσπασμα του ομηρικού έπους με εκείνα της λυρικής ποίησης που παρατίθενται με βάση το περιεχόμενό τους.